

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

П Л А Н И
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА
УКРАЇНИ»

Харків
2022

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

П Л А Н И
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА
УКРАЇНИ»

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»
денної форми навчання

**Харків
2022**

Плани семінарських занять і завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Історія та культура України» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка» спеціалізації «Бізнес-економіка» денної форми навчання / уклад. В. Д. Гончаренко, С. Л. Гоцуляк. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2022. 47 с.

У к л а д а ч і : В. Д. Гончаренко,
С. Л. Гоцуляк

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2022

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

Вища школа визначає обов'язкові елементи навчального процесу студентів і вказує шляхи самостійного набуття знань. Одним із основних видів навчальних занять є семінарські. Семінар (від лат. *seminarium* – розсадник знань), лабораторна робота й практикум (від гр. *practicos* – діяльний).

Семінарське заняття – це колективна форма навчання студентів академічної групи під керівництвом викладача. Воно відіграє важливу роль у формуванні навичок і перевірці здатності застосовувати набуті знання на практиці. Під час підготовки до семінарського заняття студент вчиться самостійно опрацьовувати й критично оцінювати різні джерела, обґрунтовувати й формулювати власні думки, а працюючи на занятті – набуває навичок публічних виступів, ведення дискусій, виявляє свої знання, наукову позицію і вчиться їх відстоювати.

Підготовка до семінарських занять включає:

- усвідомлення відповідної теми, з'ясування послідовності зазначених питань, що наведені до теми;
- перегляд конспектів лекцій, які мають відношення до теми, винесеної на семінарське заняття;
- вивчення рекомендованої літератури (список джерел не є вичерпним, тому необхідно проявляти самостійність при підготовці).

Виступ на семінарському занятті має бути чітким, містити короткий зміст питання за головними напрямками. Допускається користування власними записами для перевірки окремих наукових положень й точного цитування першоджерел.

Учасники семінарського заняття повинні:

- слухати виступи інших учасників;
- при потребі ставити запитання; акцентувати на помилках, спірних твердженнях;
- вносити необхідні поправки, уточнення;
- розвивати далі суть проблеми.

Семінарське заняття завершується заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, робляться зауваження щодо змісту проблеми, що виносилася на обговорення, оцінюються виступи учасників семінарського заняття згідно з критеріями оцінювання.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

Україна від стародавньої доби до першої половини XIX століття

Тема 1. Україна в прадавню добу її історико- географічний ареал (2 год.)

П л а н

1. Розселення первісних людей на території України. Суспільна організація давніх людей, їх заняття та побут.
2. Організація суспільного життя трипільців. Трипільська культура.
3. Державотворчі традиції кіммерійців, скіфів, таврів і сарматів. Суспільно-політична організація та економічний розвиток.
4. Етногенез (походження) і розселення давніх слов'ян. Суспільне, господарське й духовне життя. Культура давніх слов'ян.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Абашина Н.С., Відейко М.Ю. Повість про велике розселення слов'ян. Київ: КРІОН, 2011. 256 с.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Залізняк Л. Л. Фінальний палеоліт та мезоліт Київського Полісся. *Археологія і давня історія України*. 2016. Вип. 3. С. 9-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/arhdiu_2016_3_5.

Історія цивілізації. Україна. / Н. С. Абашина, М. Ю. Відейко, О. В. Гопкало та ін.; упоряд. М. Ю. Відейко; художник-оформлювач Г. С. Проніна. Том 1. Від кіммерійців до Русі (X ст. до н.е. — IX ст.). Харків: Фоліо. 2019. 586 с.: іл. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Abashyna_NS/Istoriia_tsyvilizatsii_Ukraina_Tom_1_Vid_kimmeriitsiv_do_Rusi_X_st_do_n_e_IX_st.pdf?PHPSESSID=4k5u4pobuhgl6p34dhcgf05uh1.

Пашкевич Г. О. Рільництво племен Трипільської культури. Київ: [б.в.]. 2006. 144 с.: рис., табл. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0000111.

Петров В. П. Етногенез слов'ян. Джерела, етапи розвитку і проблематика Київ: Видавництво «Наукова думка». 1972. 216 с. URL: https://shron2.chtyvo.org.ua/Petrov/Etnohenez_slovian_Dzherela_et_apy_rozvytku_i_problematyka.pdf.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Тема 2. Доба раннього Середньовіччя. Русь-Україна (Києво-Руська держава)

(2 год.)

П л а н

1. Виникнення Києво-Руської держави, об'єднання земель і племен східних слов'ян (кінець IX–X ст.). Теорії походження Русі-України.

2. Державний та суспільно-економічний розвиток Києво-Руської держави у IX–X ст.

3. Піднесення й розквіт Києво-Руської держави (кінець X–XII ст.). Соціально-економічний і політичний устрій, духовне життя і культура Києво-Руської держави (фольклор, література, освіта, музика, архітектура, образотворче мистецтво).

4. Причини й наслідки феодальної роздробленості Києво-Руської держави. Культура Києво-Руської держави періоду удільної роздробленості. Літературні пам'ятки доби Києво-Руської держави.

5. Місце і роль Києво-Руської держави в історії Європи.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа. Киев: Лыбидь, 1990. 398 с. (Памятники исторической мысли Украины). URL: http://hrushevsky.nbuv.gov.ua/cgi-bin/hrushevsky/person.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21STR=0000869.

Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 1: (До половини XVII століття). 238 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007280.

Історія світової та української культури: підручник для вищ. закл. освіти / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. Київ: Літера ЛТД, 2006. 480 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk752701.pdf>.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/>

[istoriya_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllo
wed=y.](http://resource.history.org.ua/item/0007967)

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007967>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Лозовой В. О. Развитие культуры Киевской Руси за часів Ярослава Мудрого. *Державотворчі процеси в Україні та зарубіжних країнах: історичний аспект (до 1000-річчя з початку правління Ярослава Мудрого): матеріали круглого столу* (24 верес. 2019 р.). Харків: ФОП Бровін О. В., 2019. С. 36–37.

Ричка В. М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації *Український історичний журнал*. 2001. № 2. С. 23–33. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2001_2_23.

Тема 3. Галицько-Волинська доба в Україні

(2 год.)

П л а н

1. Об'єднання земель та розвиток Галицько-Волинської держави або Королівства Русь (XII-XIV ст.).

2. Галицько-Волинська держава: соціально-економічний розвиток, державний та суспільний устрій, внутрішня та зовнішня політика.

3. Особливості розвитку культури Галицько-Волинської держави. Літературні пам'ятки доби Галицько-Волинської Русі.

4. Значення Галицько-Волинської держави в історії української державності.

Список літератури

Бойко І. Джерела права Галицько-Волинської держави (1199–1349 рр.). *Вісник Львівського Університету*. Сер. юрид. 2006. Вип. 42. С. 59–65.

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf.

Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / за ред. чл-кор. НАН України М. Ф. Котляра. Київ: Наук. думка. 2002. 400 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-00-0780-9/966-00-0780-9.pdf>.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Дашкевич Я. Українські землі в часах Галицько-Волинської державності (кінець X – середина XIV ст.). *Пам'ять століть*. 2002. № 4. С. 3–21.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kultura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007967>.

Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с. URL: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20Української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20Української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред.: В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Котляр М. Ф. Економічні та соціальні процеси в Галицько-Волинській Русі. *Економічна історія України. Історико-економічне дослідження*. Київ. 2011. Т. 1. С. 289-314. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-521-572-1/978-966-521-572-1.pdf>.

Кульчицький В. С., Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Галицько-Волинська держава (1199–1349): монографія. Львів: БІБЛЬОС, 2005. 280 с.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Т е м а 4. Соціально-економічний розвиток та культура України в Литовсько-польський період

(2 год.)

П л а н

1. Включення українських земель до Великого Литовського князівства.

2. Польська експансія на українські землі наприкінці XIV – в середині XVI ст.

3. Суспільно-економічний розвиток українських земель у складі іноземних держав у XIV – у першій половині XVI ст.

4. Причини польсько-литовського зближення. Кревська унія 1385 р.

5. Утворення держави Речі Посполитої. Люблінська унія 1569 р.

6. Зміни в політично-правовому становищі українських земель. Суспільно-політичний устрій українських земель у складі Речі Посполитої.

7. Культура та духовно-релігійне життя України у XIV–XVII ст. Суспільні рухи кінець XIV – 30-ті роки XVII ст.

Список літератури

Горобець В. М. Україна: Люблінська унія та народження нової вітчизни. Київ: Кріон. 2009. 203 с.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 4. Київ-Львів, 1907. 538 с. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur4.htm>.

Гурбик А. Економічне життя українських земель у XII – XVI ст. *Економічна історія України. Історико-економічне дослідження*. Київ. 2011. Т. 1. С. 323-372. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-521-572-1/978-966-521-572-1.pdf>.

Дорошенко Д. І. Нарис історії України: у 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 1: (До половини XVII століття). 238 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007280.

Ісаєвич Я. Найстаріші документи про діяльність братств на Україні. Історичні джерела та їх використання. 1966. Вип. 2. С. 12-22.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kultura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007967>.

Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с. URL: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Климовський С., Сварник І., Войтович Л., Ващук Д., Блануца А., Черкас Б. Україна: литовська доба 1320-1569. Вид. 2-ге, переробл. / відп. ред. Ю. Ференцева. – Київ: ТОВ "Балтія-Друк". 2017. 176 с.

Утворення Речі Посполитої. *Енциклопедія Історії України*. Київ: Наукова думка. 2019. Кн. 2. С. 119-125. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0014837.

Тема 5. Основні шлях формування Українська козацької держави

(2 год.)

П л а н

1. Виникнення, розселення та військово-політичне становлення українського козацтва.

2. Запорозька Січ на початковому етапі свого існування та її роль у формуванні української державності.

3. Причини, завдання й рушійні сили національно-визвольної війни українського народу.

4. Воєнно-політичні події. Зборівський договір від 8 серпня 1649 р. Білоцерківський мирний договір від 18 вересня 1651 р.

5. Створення української національної держави, її соціально-економічний розвиток, політичний та суспільний устрій.

6. Переяславська угода. «Березневі статті» 1654 р. Жалувані грамоти царя Олексія Михайловича. Наслідки Переяславської угоди 1654 р.

7. Українська культура козацького періоду (її «барокове забарвлення»).

С п и с о к л і т е р а т у р и

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 2: (від половини XVII століття). 349 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007281.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_a_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007967>.

Історія українського козацтва: нариси: у 2 т. / редкол.: В. А. Смолій [та ін.]. Київ: Києво-Могилянська академія, 2006. Т. 1. 800 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0009607>.

Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. 4-те вид., стереотип. Київ: Либідь, 2002. 656 с. URL: <http://litopys.org.ua/krypcult/krcult.htm>.

Історія української культури. навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с. URL:http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Магновський І. Адміністративно-територіальний поділ українських земель у період козацького державотворення XVII–XVIII ст. *Право України*. 2010. № 4. С. 343–348. URL: https://pravoua.com.ua/ua/store/pravoukr/pravoukr_2010_4/.

Національно-визвольна війна в Україні 1648–1657. Збірник за документами актових книг. Київ, 2008. 1011 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sukhykh_Lidiia/Natsionalno-vyzvolna_viina_v_Ukraini_1648-1657_Zbirnyk_za_dokumentamy_aktovykh_knyh.pdf.

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків: у 3-х т. Київ, 1990. Т. 2. 566 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0013951.

Тема 6. Соціально-економічні і політичні наслідки скасування автономії України у складі двох імперій. Українська культура та її особливості (друга половина XVIII – XIX ст.)

(2 год.)

П л а н

1. Політичні і економічні наслідки остаточної втрати української автономії.

2. Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії, Австрійської монархії та Австро-Угорської імперії.

3. Суспільно-політичне становище українських земель у складі Російської імперії. Територіально-адміністративні зміни на українських землях у складі Російської імперії.

4. Політичне і соціально-економічне становище українських земель у складі Австрійської та Австро-Угорської імперій.

5. Скасування кріпосного права на західно- та східноукраїнських землях (1848, 1861 рр.).

6. Імперські реформи (судова, міська, земська, фінансова, цензурна, військова) та капіталізація економіки України. Особливості економічного розвитку України.

7. Українська культура її матеріальний та духовний аспект (кінець XVIII – XIX ст.)

С п и с о к л і т е р а т у р и

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_takultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 4. Київ-Львів, 1907. 538 с. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur4.htm>.

Дорошенко Д. І. Нарис історії України: в 2 т. 2-е вид. Київ: Глобус, 1992. Т. 2: (від половини XVII століття). 349 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007281.

Історія України: нове бачення: у 2 т. / під заг. ред. В. А. Смолія. Київ: Україна, 1995. Т. 1. 350 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007967>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. літератури, 2012. 368 с. URL:

http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія

[%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf](#).

Полянський О. Західна Україна у двох революціях: 1848–1918. Тернопіль: Джура, 1998. 52 с.

Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809–1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Львів: ВНТЛ-Класика, 2002. 268 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Teilor_Alan_Dzhon_Persyval/Habsburzka_monarkhiia_1809-1918_Istoriia_Avstriiskoi_imperii_ta_Avstro-Uhorschyny.pdf.

Шевченко В. М. Реформи 1860–1890-х рр. у Російській імперії: сучасне трактування. *Український історичний журнал*. 2013. № 5. С. 117–123. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/107179/09-Shevchenko.pdf?sequence=1>.

Тема 7. Суспільно-політичний та культурний розвиток України кінець XIX – початок XX ст.

(2 год.)

П л а н

1. Активізація національно-визвольного руху. Ліберальний і революційно-демократичний рухи.
2. Національно-визвольний рух: громадники, народовці, марксисты, соціал-демократи (кін. XIX – поч. XX ст.).
3. Культурницький етап на початку XX ст.
4. Виникнення та діяльність таємних революційних товариств й організацій на території українських земель.
5. Створення, програмні документи і діяльність українських політичних партій.
6. Україна в період революції 1905-1907 рр. та її наслідки.

7. Економічні та соціально-політичні наслідки Першої світової війни для українських земель.

Список літератури

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoria_i_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації. URL: <http://history.franko.lviv.ua/PDF%20Final/Grycak.pdf>.

Грушевський М. С. Історія України-Руси. Т. 4. Київ-Львів, 1907. 538 с. URL: <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur4.htm>.

Денисенко Г., Денисенко О. Культурна спадщина про Першу світову війну у формуванні історичної пам'яті в сучасній Україні. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. 2015. Вип. 20. С. 372-381. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2015_20_34.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kultura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Кирило-Мефодіївське товариство: у 3-х т. Київ: Наук. думка, 1990. Т. 1. 544 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0012913.

Кирило-Мефодіївське товариство: у 3-х т. Київ: Наук. думка, 1990. Т. 2. 696 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0012913.

Мацейків Т. І. Українське відродження в першій третині ХХ столітті: посібник. Київ: Педагог. думка, 2012. 128 с. URL: http://undip.org.ua/files/docs/Macheykiv_2013.pdf.

Реєнт О.П. Україна в період Першої світової війни: історіографічний аналіз. *Український історичний журнал*. 2004. № 4. С. 3-37. URL: http://resource.history.org.ua/publ/journal_2004_4_3.

Сарбей В. Г. Національне відродження України. Київ: Вид. дім «Альтернативи», 1999. Т. 9. 335 с. (Україна крізь віки). URL: <http://resource.history.org.ua/item/0005626>.

Змістовий модуль 2

Відродження української державності доби національної революції (1917-1921 рр.)

Тема 8. Українська держава періоду Української Центральної Ради (4 год.)

П л а н

1. Лютнева революція 1917 р. у Петрограді й піднесення національно-визвольного руху в Україні. Утворення Української Центральної Ради.

2. I та II Універсали (у пошуках компромісу) Української Центральної Ради: причини прийняття і зміст.

3. III Універсал Центральної Ради: причини прийняття і зміст.

4. IV Універсал Української Центральної Ради: причини прийняття і зміст. Проголошення незалежності УНР.
5. Конституція УНР 1918 р.
6. Підсумки діяльності Центральної Ради, причини її падіння.
7. Українська культура доби Центральної Ради.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Верстюк В. Ф. Українська Центральна Рада: навч. посібник. Київ: Заповіт, 1997. 344 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0014903.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків : ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20Української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Крилова Н. Центральна Рада: від автономії до незалежності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1, ч. 1. С.- 17–21. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10207/1/Krylova.pdf>.

Рум'янцев В. Лютнева революція 1917 року і створення Українського парламенту – Центральної Ради (до 90-річчя створення Центральної Ради). *Вісник Академії правових наук України*. 2007 р. № 1 (48). 2007. С. 101–108. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5014/1/Rumynceev_10_1.pdf.

Рум'янцев В. Третій Універсал Центральної Ради – курс на побудову української держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 4 (51). С. 92–100 URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5554/1/Rumynceev_92.pdf.

Рум'янцев В. Четвертий Універсал Центральної Ради – спроба здобуття незалежності. *Вісник Академії правових наук України*. 2008. №1 (52). С. 98–110. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5581/1/Rumynceev_98.pdf.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1996. Т. 1: 4 берез. – 9 груд. 1917 р. 589 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/historyexe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0008975.

Українська Центральна Рада: Документи і матеріали: у 2-х т. / упоряд.: В. Ф. Верстюк [та ін.]. Київ: Наук. думка, 1997. Т. 2: 10 груд. 1917 р. – 29 квіт. 1918 р. 423 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0008995.

Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 року. Документи і матеріали. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги. 2003. 1024 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008976>.

Тема 9. Україна часів Гетьманату, Директорії та ЗУНР (2 год.)

П л а н

1. Українська гетьманська держава Павла Скоропадського: її внутрішня і зовнішня політика. Соціально-економічна діяльності.

2. Українська Народна Республіка доби Директорії: її внутрішня і зовнішня політика.

3. Західноукраїнська Народна Республіка: її внутрішня і зовнішня політика. Акт злуки УНР і ЗУНР, його історичне значення. Військо-політична співпраця урядів УНР та ЗОУНР.

4. Революційні процеси 1917-1921 рр. їх сутність, наслідки та уроки для України.

5. Новітні тенденції культури за часів Гетьманату, Директорії УНР і ЗУНР.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: Документи і матеріали: у 2 т. / ред. кол.: В. Верстюк (відп. ред.), О. Бойко, Р. Пиріг, Н. Маковська. Т. 1. Київ: Вид-во імені Олени Теліги, 2006. 688 с. (Джерела до вивчення історії Української революції) URL: <http://resource.history.org.ua/item/0008979>.

Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки 1918–1920: Документи і матеріали: у 2 т. / ред. кол.: В. Верстюк (відп. ред.), О. Бойко, Р. Пиріг,

Н. Маковська. Т. 2. Київ : Вид-во імені Олени Теліги, 2006. 744 с. (Джерела до вивчення історії Української революції)
URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0008993.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%20%20А0Історія%20української%20культури.pdf.

Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. Київ: Укр. письменник, 1993. 413 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Nahaievskiy_Isydor/Istoriia_Ukrainskoi_derzhavy_dvadtsiatoho_stolittia/.

Піріг Р. Я. Діяльність урядів гетьманату Павла Скоропадського: Персональний вимір. Київ: Інститут історії України НАН України. 2016. 518 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-7761-8/978-966-02-7761-8.pdf>.

Скоропадський П. Спогади. Кінець 1917 – грудень 1918. Київ: Філадельфія. 1995. 493 с. URL: <http://www.hainyzhnyk.in.ua/downloads/skoropadsky-spogady.pdf>.

Тимченко Р. В. Відносини Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки (листопад 1918 – квітень 1920 рр.) Київ: Інститут історії України. 2013. 347 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6912-5/978-966-02-6912-5.pdf>.

Тищик Б. Західно Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. Львів: Тріада плюс, 2004. 392 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tyschyk_Borys/Zakhidno_Ukrainska_Narodna_Respublika_19181923_Istoriia_derzhavy_i_prava/.

**Тема 10. Більшовицький режим в Україні 1917–1920 рр.
Кодифікація законодавства України у період нової
економічної політики**
(2 год.)

П л а н

1. Створення рад робітничих, солдатських і селянських депутатів в Україні після Лютневої революції 1917 р.
2. Всеукраїнські з'їзди Рад. Зміцнення радянської влади на території України.
3. Голод 1921-1923 рр. як інструмент придушення національно-визвольної боротьби в Україні.
4. Утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. Вхід України до складу СРСР. Формування кордонів та адміністративно-територіальний поділ УСРР.
5. Причини переходу до нової економічної політики (НЕП). Впровадження й реалізація НЕП в Україні.
6. Зміни у законодавстві й проведення кодифікації.
7. Культурне життя. Політика коренізації та українізації.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Висоцький О. Ю. Історія української культури: навч. посібник. Дніпропетровськ: НМетАУ, 2009. 130 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_671_24484121.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Сокирська В. В. Відносини між РСФРР і УСРР (1919–1929 рр.): політико-економічний та адміністративно-територіальний дискурс. Тернопіль. 2018. 648 с. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/11455/1/Dis_Sokyrskaya.pdf.

Змістовий модуль 3

Соціально-економічний та культурний розвиток України у період тоталітарно-репресивного режиму. Набуття Україною незалежності.

Тема 11. Укорінення командно-адміністративної системи управління в галузі економіки, політики та культури (2 год.)

П л а н

1. Політика соціалістичного штурму. «Форсована індустріалізація»: причини, сутність і завдання. Насильницька колективізація і розкуркулення в Україні: причини і наслідки.
2. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні як злочин проти українського народу.
3. Репресії на Україні в 20–30-тих роках, їх наслідки.
4. Культура в системі суспільних відносин 20–30-х рр. Трагічна доля української інтелігенції.

5. Соціально-економічне й національно-політичне становище Західної України. Діяльність національно-патріотичних організацій.

6. Національне і міжнародне засудження тоталітарно-репресивного режиму.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007014.

Білас І. Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953: суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2 кн. Київ: Либідь – Військо України, 1994. Кн. 2. 688 с. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0007015.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Винниченко І. І. Україна 1920 – 1980-х : депортації, заслання, вислання. Київ: Рада. 1994. 126 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0004791.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoria_t_a_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_a_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20Української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20Української%20культури.pdf.

Полянський О. Український рух опору в 1921–1939 рр.: підручники і посібники. Тернопіль: 2004. 64 с. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream/34606048/6612/1/укр%20рух%20опору.pdf>.

Попович М. Нарис історії культури України. Київ: «АтрЕк», 1998. 728 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk610033.pdf>.

Українізація 1920–30-х років: передумови, здобутки, уроки. Київ: Інститут історії України, 2003. 392 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/000801>.

Тема 12. Україна у Другій світовій війні. Суспільно-політичні, економічні та культурні перетворення в післявоєнні роки

(2 год.)

П л а н

1. «Українське питання» на міжнародній арені напередодні Другої світової війни. Договір про ненапад між СРСР та Німеччиною – Пакт Молотова-Ріббентропа та його наслідки для України.

2. Радянізації західноукраїнських земель та включення їх до складу СРСР та УРСР. Активізація українського повстанського руху. Розкол ОУН.

3. Німецько-радянська війна. Бойові дії на території України.

4. Окупаційний режим Німеччини та її союзників «Новий порядок» на території України. Економічна та соціальна політика на окупованій території. Культурне життя за часів окупації.

5. Розгортання Руху опору в Україні. Партизанський рух та підпілля. Діяльність ОУН та УПА.

6. Підсумки та ціна Другої світової війни. Україна в післявоєнний період. Мобілізація економіки та трудових ресурсів.

7. Стан культури на території України в післявоєнний період.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_a_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Косик В. Правда історії: Роки окупації України 1939-1944 (Збірник статей). Київ: Укр. вид. спілка. 2008. 184 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kosyk/Pravda_istorii_Roky_okupatsii_Ukrainy_1939-1944.pdf.

Луцький О. Культурне життя в роки війни. *Історія України*. Львів. 1996. С. 321-325.

Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М. 2010. 590 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2213-31-7/978-966-2213-31-7.pdf>.

Тема 13. «Відлига» в українській літературі та у мистецтві. «Шістдесятництво» в українській культурі (2 год.)

П л а н

1. Хрущовська «відлига». Прояви десталінізації в Україні.

2. Посилення ролі громадських організацій у суспільному житті. Культура і духовне життя в Україні часів хрущовської «відлиги».

3. Соціально-економічний розвиток УРСР (середина 50-початок 60 рр.). Економічні реформи початку 60-х років та причини їх згорання.

4. Науково-технічна революція та її вплив розвиток науково-технічного прогресу.

5. Покоління шістдесятників. Їх вплив на літературу та мистецтво.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бердиховська Б. Бунт покоління: Розмови з українськими інтелектуалами. Київ: Дух і Літера, 2004. 344 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bogumila_Berdychowska/Bunt_pokolinnia.pdf.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_a_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: курс лекцій / автор. кол. Л. В. Анучина та ін. Харків: ФІНН, 2011. 456 с.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Кульчицький С. В. Спроби реформ (1956–1964). *Український історичний журнал*, 1998. № 2. С. 102–114 URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/1998/2/8.pdf>.

Овчарук О. В. Феномен «шістдесятництва» в українській культурі: шлях від тоталітаризму до незалежності. *Культура і сучасність*. 2015. № 1. С. 21–28. URL: <http://journals.uran.ua/kis/article/view/147771/147135>.

Попович М. Нарис історії культури України. Київ: «АтрЕк», 1998. 728 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk610033.pdf>.

Українська культура ХХ–ХХІ ст.: соціоантропологічний аспект: зб. наук. праць / наук. ред. М. Гримич. Київ: Дуліби, 2015. 236 с. URL: <http://nndiuvi.org.ua/book/zbirn-kult-1.pdf>.

Юрій М., Алексієвець Л. Хрущовська “відлига” як відновлення самоідентифікації українського народу. *Україна–Європа–Світ*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 21. С. 51–60. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12683/1/Yuriy_Alex_ivevets.pdf.

Янковська О. Соціальна складова реформ М. Хрущова. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2011. № 16. С. 21–38. URL: http://history.org.ua/JournALL/xxx/xxx_2011_16/3.pdf.

Тема 14. Дисидентський та правозахисний рух в Україні. Релігійні течії в дисидентському русі.

(2 год.)

П л а н

1. Дисидентський і правозахисний рух в Україні (60 – 80-ті рр.). Гельсінський рух.
2. Еволюція політичної думки дисидентів. Літературно-публіцистична творчість дисидентів. Самвидав.
3. Релігійне дисидентство. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні.
4. Підпільні організації та групи: мета створення та методи боротьби.
5. Репресивна політики стосовно дисидентів та їх діяльності.
6. Протириччя культурного процесу 1960 – 80-х рр.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Богатчук С. С. Правозахисний рух 60-х- на початку 90-х рр. ХХ ст. в історії української незалежності. *Scientific Journal Virtus*. - 2020. Vol. 145. № 42. Р. 145-150. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bohatchuk_Svitlana/Pravozakhysnyi_rukh_60-kh_na_pochatku_90-kh_rr_KhKh_st_v_istorii_ukrainskoi_nezalezhnosti.pdf.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). Харків: Фоліо, 2003. 144 с. URL: <http://library.khpg.org/files/docs/book-borya-Last.pdf>.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAlloWed=y.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20Української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20Української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків : Право, 2013. 368 с.

Поліщук А. М. Особливості протестного релігійного руху як основи вираження релігійного дисидентства в СРСР. *Релігієзнавство*. Вип. 42 (55). 2020. С. 110-118. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32917/Polishchuk.pdf?sequence=1>.

Русначенко А. Національно-визвольний рух в Україні: середина 1950-х – початок 1990-х рр. Київ: Вид-во ім. О. Теліги, 1998. 720 с. URL: <http://history.sumy.ua/research/books/9050-rusnachenko-anatolii-natsionalnovyzvolnyi-rukh-v-ukraini-seredyna-50kh-pochatok-90kh-rokiv.html>.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

**Тема 15. Україна у період сповільнення темпів
розвитку та застою
(середина 1960 – перша половина 80-х рр.)
(2 год.)**

П л а н

1. Посилення застійних тенденцій в політичному та соціально-економічному житті УРСР у другій половині 70-х роках.
2. Зміни в соціальній та національній структурі населення.
3. Соціально-політичний розвиток України в 70 – першій половині 80-х рр. ХХ ст.
4. Культурне та духовне життя. Особливості культурного розвитку України друга в середині 1960 – першій половині 1980-х рр.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kultura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-

[гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf](#).

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків : Право, 2013. 368 с.

Кульчицький В. С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України : підручник. Київ: Ін Юре, 2008. 624 с.

Субтельний Орест. Україна: історія / пер. з англ. Ю. І. Шевчука; вст. ст. С. В. Кульчицького. Київ: Либідь, 1991. 512 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0007560>.

**Тема 16. Україна в період «перебудови»
та боротьби за державну незалежність (1985–1991 рр.)**
(2 год.)

П л а н

1. Реформи М. С. Горбачова: мета, основні напрями і наслідки для СРСР й України.
2. Суспільно-політичне життя в Україні. Вплив екологічної ситуації на населення України (причини та наслідки).
3. Боротьба за державний суверенітет. Ухвалення Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р.
4. Передумови проголошення незалежності України.
5. Культурне відродження за часів перебудови.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Данилевський, В. В. Суспільно-політичні трансформації доби перебудови (1985-1991 рр.) на сторінках вітчизняних часописів. Переяслав. 2020. URL: http://ephsheir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/4761/Автореферат_Данилевський_27_03_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Даниленко В. М. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ: Інститут історії України, 2018. 278 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0013985>.

Декларація про державний суверенітет України. Історія прийняття, документи, свідчення / відп. ред. Я. Зайко. Житомир: Рута, 2010. 868 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010211>.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_a_ta_kultura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20Української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

**Тема 17. Проголошення незалежності України.
Початок розбудови української незалежної держави**
(2 год.)

П л а н

1. Акт проголошення незалежності України (24 серп. 1991 р.).
2. Проблеми політичного й соціально-економічного розвитку.
3. Прийняття Конституції України 1996 р., її зміст.
4. Економічна криза в Україні. Проведення заходів із реформування економіки.
5. Формування концепції зовнішньополітичного курсу.
6. Нове національне відродження в добу становлення незалежності.

С п и с о к л і т е р а т у р и

Барановська Н. Україна: утвердження незалежної держави (1991–2001). Київ: Альтернативи, 2001. 703 с.

Бойко О. Д. Історія України: посібник. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Вид. центр «Академія». 2002. 656 с. URL: https://ftfsite.ru/wp-content/files/istorija_ukrajiny_bojko.pdf.

Бокань В., Польовий Л. Історія культури України: навч. посібник. Київ: МАУП, 2001. 256 с. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/docs/gp_07.pdf.

Греченко В. А. Історія та культура України: підручник. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2017. 441 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/POSIBNIKI_2020/Istoriia_ta_kultura_Ukrain_Hrechenko_2017.pdf.

Історія та культура України: навч. посібник / уклад.: Г. Г. Дедурін, С. Ю. Іванов, І. В. Чорний. Харків: ХНУВС, 2017. 108 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1854/istoriya_ta_kul_tura_ukrayini_navch_posi.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

Історія України: Хрестоматія / упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. Київ: Наук. думка, 2013. 1056 с. URL: <http://resource.history.org.ua/item/0010233>.

Історія української культури: навч. посібник / за ред. О. Ю. Павлової. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 368 с. URL: http://www.unt.kiev.ua/library_books/Кафедра%20соціально-гуманітарних%20та%20фундаментальних%20дисциплін/Історія%20української%20культури/Павлова%20О.%C2%A0Історія%20української%20культури.pdf.

Історія української культури: підручник / за ред. В. О. Лозового. Харків: Право, 2013. 368 с.

Кульчицький С. Утвердження незалежної України: перше десятиліття. *Український історичний журнал*. 2001. № 4. С. 3–41. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2001/4/1.pdf>.

Українська державність: історико-правові нариси / за заг. редакцією В. А. Смолія. Київ: Юрид. вид-во «Право України», Всеукраїнська правозахисна організація «Меморіал» імені Василя Стуса. 2021. 976 с.

Завдання для самостійної роботи (120 год.)

Наведені нижче питання опрацьовуються самостійно

1. Виникнення й функції культури на території України (4 год.).
2. Предмет і методи історії України (4 год.).
3. Найдавніша історія України (4 год.).
4. Проукраїнський етнос (2 год.).
5. Трипільська культура та її вплив на побут і мистецтво східних слов'ян. (4 год.).
6. Культурні кіммерійців, скіфів і сарматів (4 год.).
7. Відмова від язичництва. Родоначальник християнського гуманізму Володимир Мономах (2 год.).
8. Реформи князя Володимира Великого (2 год.).
9. Боротьба українського народу із золотоординським ігом (4 год.).
10. Загарбання українських земель іноземними державами у XIV–XVI ст. (4 год.).
11. Козацька християнська демократична республіка (4 год.).
12. Роль українського козацтва в історії України (4 год.).
13. Феномен українського бароко (4 год.).
14. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій (4 год.).
15. Відсутність перспектив: політичного, соціально-економічного та духовно-культурного розвитку в Україні у складі Російської та Австро-Угорської імперій (4 год.).
16. Західноукраїнські землі у другій половині XIX ст. (4 год.).
17. Карпатська Україна у 1938–1939 роках (4 год.).
18. Україна в умовах політичної та економічної лібералізації суспільства (1953 – 1964 рр.) (4 год.).
19. Демократизація суспільно-політичного життя (1985–1991 рр.). Утворення політичних партій і рухів в Україні у період перебудови (4 год.).
20. Початок розпаду СРСР (4 год.).

21. Передумови проголошення незалежності України (2 год.).

22. Політичний і соціально-економічний розвиток незалежної України – досягнення і проблеми (4 год.).

23. Україна в умовах глобалізації. Науково-технічний прогрес й економічне співробітництво. Основні чинники й особливості розвитку культури в Україні (4 год.).

Підготуйте розгорнуті відповіді на питання

1. Проведіть дослідження «Повісті минулих літ» і виявіть територію розселення племінних союзів (4 год.).
2. Яке місце й роль Київської Русі й Галицько-Волинської держави в історії України? (4 год.).
3. Виокремте основні теорії походження Київської Русі (4 год.).
4. Визначте й охарактеризуйте редакції Руської Правди (4 год.).
5. Назвіть види злочинів і відповідальність за них згідно зі статтями Руської Правди (4 год.).
6. Наведіть періодизацію державного розвитку Галицько-Волинської держави (4 год.).
7. Виявіть позитивні риси Люблінській унії 1596 р. для України (4 год.).
8. Чому у 1917–1921 рр. одночасно існувало кілька держав: Українська Народна Республіка, Українська Соціалістична Радянська Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка? (4 год.).
9. Проаналізуйте наслідки всеукраїнського референдуму (4 год.).

Питання для підсумкового контролю

1. Предмет, завдання і періодизація курсу «Історія та культура України».
2. Наукове визначення поняття «культура».
3. Основні функції культури.
4. Формування людської цивілізації на території України. Періодизація первісного суспільства.
5. Перші етнічні утворення на території України: кіммерійці, скіфи, сармати, готи, гуни.
6. Античні міста-держави Північного Причорномор'я.
7. Походження слов'ян: венеди, анти, склавини. Їх розселення, заняття, суспільний устрій, побут, звичаї.
8. Походження українського народу і становлення його державності. Етнонім «Україна». Національна символіка.
9. Виникнення і становлення Києво-Руської держави.
10. Хрещення Русі та його історичне значення для розвитку української культури.
11. Політичний устрій та соціально-економічний розвиток Києво-Руської держави.
12. Політична роздробленість Києво-Руської держави: причини і наслідки.
13. Утворення й розвиток Галицько-Волинської держави і її роль в історії української державності.
14. Соціально-політичні й культурні особливості Галицько-Волинської держави.
15. Приєднання українських земель іноземними державами в XIV–XVI ст. Кревська (1385) та Люблінська (1569) унії.
16. Політичне, соціально-економічне становище та духовно-культурний розвиток українських земель у XIV–XVI ст. Берестейська унія (1596).
17. Становлення української культури XIV – середини XVII ст. як синтез здобутків візантійської та західно-європейської культур (архітектура, образотворче мистецтво, музика і театр).
18. Виникнення та феномен українського козацтва: військова організація й військове мистецтво.

19. Військові дії у 1648–1653 рр. Зборівський і Білоцерківський мирні договори.
20. Особливості українського бароко.
21. Утворення Української гетьманської козацької держави середини XVII ст. Її політичний та адміністративно-територіальний устрій, економічні відносини.
22. Переяславська угода і Березневі статті (1654), їх наслідки для України.
23. Соціальні рухи в Україні: гайдамацтво, коліївщина, опришківство.
24. Політичне становище й соціально-економічний розвиток України у складі Російської імперії та Австрійської монархії наприкінці XVIII ст. – першій половині XIX ст.
25. Національне відродження в Україні в першій чверті XIX ст. Масонський і декабристський рухи.
26. Кирило-Мефодіївське товариство в історії суспільно-політичного руху й культури України.
27. «Руська трійця» в історії суспільно-політичного руху й культури України.
28. Західноукраїнські землі в Європейській демократичній революції 1848 року.
29. Скасування кріпосного права на західно- та східноукраїнських землях.
30. Особливості політичного й соціально-економічного розвитку українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій у другій половині XIX ст.
31. Суспільно-політичне життя і національний рух в Україні у другій половині XIX ст.
32. Українська культура другої половини XIX ст.
33. Утворення Української Центральної Ради, її національний, соціальний і партійний склад та програма.
34. Культурний рух періоду Української Центральної Ради.
35. Утворення Генерального секретаріату, його діяльність.
36. Універсали Української Центральної Ради і проблеми розбудови Української держави. Проголошення Української Народної Республіки.

37. Українська культура доби Української Центральної Ради.

38. Проголошення і спроби встановлення радянської влади більшовиками. Перша війна радянської Росії проти УНР. Героїзм і трагедія Крут.

39. Брест-Литовський мирний договір УНР із Центральними державами: досягнення і прорахунки.

40. Гетьманський переворот і прихід до влади Павла Скоропадського. Утворення гетьманського уряду, його склад і програмні документи.

41. Прихід до влади Директорії, її склад, соціально-економічна й політична програми.

42. Листопадова національно-демократична революція (1918), проголошення Західноукраїнської Народної Республіки.

43. Акт злуки УНР і ЗУНР (1919), проблеми соборності України.

44. Новітні тенденції культури за часів Гетьманату, Директорії УНР і ЗУНР.

45. Створення рад робітничих, солдатських і селянських депутатів в Україні після Лютневої революції 1917 р.

46. Всеукраїнські з'їзди Рад.

47. Причини переходу до нової економічної політики (НЕП). Впровадження та реалізація НЕП в Україні. Вхідження України до складу СРСР.

48. Голод 1921–1923 рр. УСРР у роки нової економічної політики.

49. Зміни у законодавстві та проведення кодифікації.

50. Політика українізації, її суть і наслідки.

51. Індустріалізація в УСРР: завдання, характерні ознаки та прорахунки.

52. Колективізація в УСРР: причини і наслідки.

53. Голодомор 1932–1933 рр. – геноцид українського народу.

54. Масові політичні репресії більшовицького режиму в УСРР у 20–30-х роках.

55. Культура в системі суспільних відносин 20–30-х рр. Трагічна доля української інтелігенції.

56. Соціально-економічне й національно-політичне становище Західної України. Діяльність національно-патріотичних організацій.

57. Духовно-культурне становище західноукраїнських земель у міжвоєнний період (1921–1938).

58. Національне й міжнародне засудження тоталітарно-репресивного режиму.

59. Карпатська Україна в 1938–1939 рр.

60. УРСР у повоєнні роки (1945–початок 1950-х рр.): відбудова народного господарства, голод 1946–1947 рр., зовнішньо-політична діяльність.

61. УРСР на початку 1950-х рр.: суперечливий характер суспільно-політичного життя. Боротьба з українським націоналізмом.

62. УРСР у період десталінізації (1956–1964). «Хрущовська відлига». Соціально-економічний розвиток та суспільно-політичне життя.

63. УРСР у роки «брежнєвського застою» (1964 – початок 1980-х рр.). Сповільнення темпів економічного розвитку. Політика русифікації.

64. Економічні реформи 60-х років, причини їх згорання.

65. Дисидентський та правозахисний рухи. Шістдесятники.

66. Релігійне дисидентство. Боротьба за реалізацію прав і свобод віруючих в Україні.

67. Посилення застійних тенденцій в політичному та соціально-економічному житті УРСР в 70-х роках.

68. Соціально-політичний розвиток України в 70–80-ті рр.

69. Особливості культурного розвитку України в 1970–1980-х рр.

70. «Горбачовська перебудова» та її вплив на суспільно-політичні й економічні процеси в Україні. Активізація національного руху.

71. Вплив реалізації політики «перебудови» на українську культуру.

72. Декларація про державний суверенітет УРСР (1990).
Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991р.).
Всеукраїнський референдум (1 грудня 1991 р.).

73. Прийняття Конституції України 1996 р., її зміст.

74. Проблеми політичного, соціально-економічного й духовно-культурного розвитку незалежної України (1991–2004).

75. Актуальні проблеми національної культури українців кінця XX – початку XXI ст.

Поради щодо підготовки до семінарського заняття

1. Докладно ознайомтеся з темою і планом заняття, кожним із винесених на розгляд питань.
2. Прочитайте документальні джерела й основну літературу до кожного з питань семінару, намагаючись осмислити прочитане.
3. Законспекуйте необхідний матеріал, випишіть цитати.
4. Складіть план і текст свого виступу на семінарському занятті з кожного питання.

Алгоритм складання тез

(Тези – стислий виклад основних положень тексту, яким притаманна завершеність і чітка послідовність)

1. Поділіть текст на змістові блоки, встановіть чим вони взаємопов'язані.
2. Поставте питання до кожного блоку з метою виокремлення основних положень.
3. Сформулюйте і запишіть чіткі відповіді на поставлені питання. Використовуйте слова, що несуть у собі найбільше смислове навантаження.
4. Спробуйте за допомогою складених тез передати зміст тексту.

Види тез

Вільні	Основні положення тексту формулюються своїми словами
Змішані	Цитати і вільний виклад авторської думки чергуються
Прості	Тези окреслюють головну думку частини тексту у вигляді ствердження або заперечення будь-чого
Складні	Тези, окрім ствердження або заперечення якоїсь думки, містять ще й її доведення

Алгоритм складання конспекту
(*Конспект – короткий письмовий виклад
змісту статті, лекції, книги*)

1. Запишіть на першій сторінці вихідні дані джерела, над яким працюєте.

2. Уважно прочитайте текст, супроводжуючи читання підкресленням олівцем незрозумілих місць, незнайомих слів, нових імен, дат.

3. Складіть простий детальний план (послідовний перелік основних думок автора).

4. Під час повторного читання пунктів плану запишіть, як автор доводить основні думки виділених Вами логічно-смыслових частин.

5. На полях помічайте значення нових слів, понять, а також записуйте власні думки, коментарі, оцінки прочитаного.

6. Цитуйте лише те, на що можна буде посилатися як на авторитетний виклад думки.

7. Під час конспектування тексту великого розміру на полях вказуйте сторінки книги, які конспектуєте.

Типи конспектів

Плановий	Стислий (у формі плану) переказ прочитаного; короткий, простий і чіткий за формою
Текстуальний	Створений з уривків оригіналу – цитат; джерело дослівних висловлювань автора
Тематичний	Дає більш-менш вичерпну відповідь на поставлене запитання конкретної теми за умовами використання декількох джерел

Навчальне видання

Електронне видання

П Л А Н И
СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ І ЗАВДАННЯ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА
УКРАЇНИ»

для студентів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальності 051 «Економіка»
спеціалізації «Бізнес-економіка»
денної форми навчання

У к л а д а ч і : В. Д. Гончаренко,
С. Л. Гоцуляк

Відповідальний за випуск *В. Д. Гончаренко*

Редактор *Л. В. Русанова*
Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко*